SELÇUKTÜRKİYAT
Nisan / April 2022; (54): 23-43
e-ISSN 2458-9071

GREKLERİN ÖTEKİSİ: İSKİTLER

THE SCYTHIANS: THE OTHER OF THE GREEKS

Fatih Mehmet BERK*

Öz

Tarih yazımında Greklerin kendine özgü bir yeri vardır. Hatta bir kısım tarihçi tarafından Grekler "tarihin mucidi", Grek tarihçi Herodotos ise "tarihin babası" olarak tanımlanır. Grekler özellikle Pers-Yunan savaşlarından sonra kazanmış oldukları öz güvenle Grekçe konuşmayan toplumları "barbar" olarak tanımlayarak muhtemelen tarih yazımında ilk "ötekileştirme" hareketini başlatmışlardır. Türk tarihinin kadim toplumlarından İskitler ise MÖ 8. yüzyıl ile 4. yüzyıl arası tarih sahnesinde görülmüşlerdir. Grek tarih yazımının başladığı dönemde İskitler Greklerin komşusu durumundadır. Pers, Asur ve Çin kaynaklarına ilave olarak sözünü ettiğimiz bu yakınlıktan dolayı pek çok Grek yazar ve tarihçi İskit toplumu hakkında detaylı bilgi vermiştir. Çalışmamızda tarih yazımında "objektif" olamama durumundan hareketle "barbar ve öteki" kavramları bağlamında Grek tarih yazımı analiz edilmiş ve sonrasında Grek yazar ve tarihçilerin eserlerinde geçen "ötekileştirilmiş" İskitlerin portresi çizilmeye çalışılmıştır. Grek tarih yazımında İskitlerin de en az Persler kadar ötekileştirildiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler
Tarih, Grek, Barbar,Öteki, İskitler

Keywords
History, Greek, Barbarous, the Other, Scythians

Abstract

The Greeks have a distinctive status in historiography. In fact, some historians declared the Greeks as the "inventor of history" and Herodotus, the Greek historian called as "father of history. Following the Greco-Persian Wars, the Greeks gained self-confidence and described the non- Greek- speaking peoples as "barbarian". This might be the first "othering" movement in historiography. The Scythians, one of the ancient societies of Turkish history, between the 8th and 4th century BC in history timeline. When the Greek historiography began, the Scythians were the neighbors of the Greek societies. Because of this adjacency, many Greek authors and historians depicted much information on the Scythian society in addition to Persian, Assyrian and Chinese sources about Scythian history. In our study, the Greek historiography was examined in the context of "barbarian and the other", by attributing the inability to be "objective" in historiography. Then, a portrait of the "the other (marginalized) Scythians" was searched in the works of Greek authors and historians. In Greek historiography, it has been observed that the Scythians were marginalized at least as much as the Persians.

** Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, SBBF Tarih Bölümü*
fberk@erbakan.edu.tr
ORCID: 0000-0003-4176-1781
Konya/TÜRKİYE

Gönderim Tarihi: *25/08/2021*
Kabul Tarihi: *01/03/2022*

GİRİŞ

Tarih, bir olgular bütünüdür ve hiçbir zaman karşımıza "arı" olarak çıkmaz. Tarih, olguların sonsuz dünyasının bilgisidir. Tarihsel metinlerde her zaman kayıt tutanın zihni yansıması görülür. Bu açıdan bir tarihi eseri ele alınca, ilk ilgileneceğimiz şey içindeki olgular değil, onu yazan tarihçi olması gerektiği iddia edilmektedir. Buna göre olguları incelemeden önce, tarihçiyi incelemek gerekir. Çünkü tarihçinin yetiştiği ortam ve coğrafya kültürel anlamda tarihçiyi etkilemiş ve şekillendirmiştir. Tarihçi, tarih yazmaya başlamadan önce tarihinin bir çıktısı, bir ürünü olarak yer alır. Bize tarihçi tarafından sunulan kanıtlar tarihin bize ne olduğunu değil; yazarı bizim neye inanmamızı istiyorsa onu ya da kendisi neye inanıyorsa onu anlatır (Carr, 2005, s. 26-46; Collingwood, 2014, s. 209-214). Tarih, her toplumun kendi değerleri içinde ortaya koyduğu, belgelediği objektif olmaktan uzak olan bir geçmişi yorumlama biçimidir.

Tarihin objektif bir bakış açısına sahip olmadığı konusunda François La Mothe Le Vayer "tarihte pek az kesinlik bulunabileceğini" söylerken İtalyan F. Patrizzi ise "insan ediminin asıl yapıldığı haliyle anlaşılmasının tamamıyla imkânsız olmasına hayıflanmaktadır" (Southgate, 2012, s. 138). MS 2. Yüzyılda yaşamış olan Grek retorikçi Lucian tarihçilerin özgür yazabilmeleri için vatansız bir yabancı gibi olmalarını, herhangi bir krala aidiyeti olmayan, yalnızca konuyu gözler önüne serebilen bireyler olması gerektiğini söyler (Lucian, 2009, s. 30; Southgate, 2012, s. 120).

Nesnellikten uzak olan bu yaklaşımlar sonucu her toplum kendi tarihini ön plana çıkarmaya çalışmıştır. Uygarlık tarihine bir bütün olarak bakıldığında "Uygarlığın temelleri Batı da mı, Doğu da mı atıldı? Uygarlığın akışı Doğu'dan Batıya mı ya da Batı'dan Doğu'ya mı yöneldi? Ya da karşılıklı bir etkileşim içinde mi var oldu? sorularını gündeme getirmiştir (İplikçioğlu, 1997, s. 234-743; Lopez-Ruiz, 2012, s. 35-55). Tarih biliminin ortaya çıktığı 19. yüzyılda dünyaya ekonomik ve kültürel anlamda egemen olan Batı dünyası tarih yazımında kendini ön plana çıkartmayı ihmal etmemiş ve Batı dünyasını medeniyetin merkezine almış, kökenlerini ise Antik Yunan'a dayandırmıştır.

Aslında "Doğu- Batı" kavramlarının oluşturulup "Batı"nın merkeze, "Doğu"nun karşı tarafa konulması da bu soru sorulmadan önce eleştirilen bir kutuplaşma olarak görülmüştür. Dünya'ya ekonomik ve kültürel anlamda egemen olan hangi kültür ise o kültür kendi değerlerini merkeze alarak bir tarih kurgusu oluşturmuştur. Son 3-4 yüzyıldan beri egemen olan Batı dünyası tarih yazımında da gücünü göstermiş ve "Avrupamerkezci bir tarih anlayışı" ortaya çıkmıştır. Karşı tarafı ötekileştiren Avrupa Merkezci tarih anlayışının benzer bir yaklaşımının Antik Yunan'da görülmesi önemlidir. Doğu-Batı arasındaki etkileşimin tek taraflı olmayıp, çift taraflı bir etkileşim olduğu tezi (López-Ruiz, 2012, s. 48) diğer yaklaşımlara göre daha objektiftir.

Grek tarih yazıcılığı da "Uygarlık nerede" ortaya çıktı sorusu içinde kendi yerini alır. Çünkü Cicero'un Halikarnassoslu Herodotos'u (MÖ 5.yy) sayısız masallara rağmen "tarihin babası" olarak nitelendirmesi (Cicero, 5[1]), "bilimsel tarihçiliğin

[1] Antik yazarların metinlerinde verilen numaralar umumiyetle sayfa numarası yerine paragraf numarası verme usulü vardır. Bizde bu usule göre uyarak paragraf numaralarını kullandık.

babası" olarak Thukydides'in (MÖ 5.yy) tanımlanması ve devamında 19. yüzyılın ortalarında başlayan "Ari Model" olgusu ile tarih yazıcılığının başlangıcı Grekler olarak tanımlanmaktadır. Bu bakış açısı nesnellikten uzak bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre "tarih, Greklerle başlar" ve hatta o derece ileri gider ki alfabenin mimarı da Grekler olarak tanımlanır. Bu görüş sessiz harflerden oluşan Fenike alfabesini görmezden gelerek Fenike alfabesine sesli harfleri ekleyen Grekleri baş tacı eder. "Eski Ahit'i yaratan bir tarih yazımını ve Mezopotamya'nın MÖ 2000'lere tarihlenen Gılgamış Destanı'nı yok sayar. Hâlbuki Greklerden önce Mezopotamya ve Mısır çok sayıda edebiyat külliyatı yaratmışlardır. Mısır'da MÖ 4. Bin yıla tarihlenen kral listeleri vardır (Goody, 2017, s. 37-38; Hartog, 2000b, s. 385). Bu gözlemi yakalayan F. Hartog haklı olarak şu tespiti yapar: "Eski Ahit" temelde bir tarih kitabı gibi yorumlanacak olursa, "Yunanlıların yeri neresi" diye sorar ve Grekleri "geç kalanlar" olarak tanımlar (Hartog, 2000a, s. 15). Diğer taraftan Greklerden önce var olan yukarıda değindiğimiz Ön Asya tarihinin dini ve mitolojik karakterli olması bu bölgede var olan tarih yazımını geri plana iterken, Grek tarih yazımının ise özellikle Herodotos ile birlikte hümanist bir yaklaşım izlemesi Grek tarih yazımının öncü olarak anılmasına yol açar (Demiriş, 1994, s. 233).

Ari Model'in ortaya çıkış tarihi ise 19. yüzyılın ikinci yarısıdır ve bu modelde Yunan kültürü üzerindeki Mısır ve Fenike etkisi reddedilir ya da görmezden gelinir. Bernal, Eskiçağ Modeli'nin benimsenmeyişini Avrupa'nın ırkçı ve romantik tavrına bağlar. Ari Model'e göre Avrupa'nın timsali ve çocukluk dönemi olarak görülen Antik Yunan'ın Afrikalı ve Samilerin karışımı bir ürün olması kabul edilebilir nitelikte değildir (Bernal, 2014, s. 48-49). Tarih yazımı ile birlikte ortaya çıkan "öteki" kavramı ve kendini merkeze alma tavrının Antik Yunan'da "barbar" kavramı ile var olması ve "ötekileştirme"nin tarihinin bu döneme kadar uzanması kayda değer bir saptamadır. Çünkü "öteki" merkezli tarih yazımı ile ön plana çıkan Avrupa, köklerini dayadığı Antik Yunan'ın "barbar" kavramını genişleterek kendinden olmayan toplumları "uygar" toplum görmeme rolünü benimsemiştir.

1. Öteki ve Barbar Kavramı

"Öteki" ve "Barbar" kavramı her ne kadar birbirlerine yakın kavramlar olsa da aynı anlamı taşımazlar. "Barbar" Greklerin tarih yazımı ile diğer kavimleri tanımlamak amacıyla literatüre girerken, "öteki" kavramı daha yeni ve tarih biliminin ortaya çıktığı ve Avrupa merkezci tarih anlayışının kendini ön plana koyduğu 19. yüzyılda ortaya çıkar. Kendinden olmayan bir toplumu, kültürü "barbar" vb. sözcüklerle tanımladığın zaman veya araya keskin çizgiler çektiğin zaman "ötekileştirme" başlamış olur. Avrupa tarihinin ve Avrupa tarihinin kökeni olan Grek tarihinin "öteki" ve "barbar" kavramları ile anılması Grek tarih yazıcılarının "barbar" kelimesini kullanması ve bunun da tarihçiler tarafında bir "ötekileştirme" olgusu olarak tanımlaması ile başlar. "Barbar" kavramına göre daha yeni bir kavram olan "öteki" kavramı, tarih yazımı ile birlikte "barbar" anlamını da içine alabilecek şekilde kullanılmış ve Greklerin kendinden olmayan toplumları "barbar" olarak nitelendirmeleri bir "ötekileştirme" hareketi olarak yorumlanmıştır.

"Öteki" kavramı, genel olarak karşı tarafta olanı aşağılamak ve şeytan gibi kötü gösterme sürecinde diğerine karşı üstünlüğünü deklare etme ve karşı taraftan farklı bir kimliğe sahip olduğunu öne sürme tezi ile ortaya çıkmıştır. Ötekileştirme, sadece farklı kılma olarak kalmaz, aynı zamanda aşağılama olarak da kendini gösterir. Olumsuz imajlar, yanlış yorumlamalar ve önyargılar "öteki" kavramının oluşmasına imkân tanımış ve bu yüzden marjinalleştirme, kendine tabii kılma ve dışlamanın gerekçeleri olmuştur (Gruen, 2011, s. 1-2). "Biz"in karşıtı olarak tanımlanabilecek olan bu kavram, toplumların ilişki kurduğu, kendilerini tanımlayabilmek için ihtiyaç duyduğu "biz"in dışında yer alan mekânlar ve toplumlar olarak yorumlanabilir. "Öteki" kavramı nerede durduğunla tanımlanabilecek bir yapıya sahiptir. Bir toplum, tarihin gerektirdiği şartlar içinde diğer toplumun "ötekisi" olabilir. Toplum olarak "biz"in tanımlanabilmesi için "öteki"nin konumlandırılması tarih boyunca pek çok toplumun tarih yazımında karşımıza çıkmıştır (Gezgin, 2004, s. 49).

"Öteki" demek, onun farklı olduğunu belirtmektir ve *a* ve *b* gibi iki terimin olduğunu ve *a*'nın *b* olmadığını belirtmektir. Örneğin *Yunanlar* ve *Yunan olmayanlar* vardır. Farklılık *a* ve *b*'nin aynı dizgeye girmelerinden sonra yeni bir anlam kazanır. Artık *a* ve *b* arasında yani *Yunan* ve *Yunan olmayan* (Barbar) arasında ayırıcı farklar vardır. Anlatımı yapan kişi *a* kümesine ait bir anlatıcı ise *a* kümesine *b*'yi anlatacaktır. Burada anlatımın yapıldığı *a* dünyası ile anlatılan *b* dünyası ayrı dünyalardır. Anlatan kişi *b*'yi tersyüz ederek anlatma çabasına girer. Anlatılan *b* dünyası *a* dünyasının tersidir. Artık *a* ve *b* yoktur, ama sadece *a* ve a'nın tersi vardır. Herodotos'un "Historia" adlı kitabında *ötekileştirerek anlatma yöntemine* sıklıkla başvurulur. İlk olarak farklılık söylenir, sonra bu farklılık tersyüz etme şeması ile anlatılır. "Öteki" olarak tanımladığı örneklerden birisi de Mısır örneğidir (Hartog, 2014, s. 227). Persler, İskitler, Lidyalılar Herodotos'un Historia'sında "öteki" olarak var olan toplumlardandır (Herodotos, 9).

"Barbar" kelimesi anlaşılmazlık, kavrama eksikliği ve iletişim eksikliği ile ilişkilidir. "Barbar" kelimesinin etimolojisine baktığımızda Grek dilinde "Barbaros" kelimesi Grek olmayan yabancı insanların çıkardığı "bar-bar" şeklinde ortaya çıkan sesi tanımlar. Yabancıların çıkardığı bu ses gürültü olarak addedilmiş ve kabul görmemiştir. "Barbar" olarak addedilenler dilleri anlaşılamadığı ya da anlaşılmaya değer bulunmadığı için düşündüklerini ifade edemeyen, statülerini sorgulayamayan kişilerdir. Bazı açından "barbar" kelimesi mefhumu olmayan bir kavram olarak tanımlanabilir, çünkü anlamlandırılamayan, bilinemeyen ve tanımlanamayanları anlamlandırmaya çalışır. Birisini "barbar" olarak tanımlamak reddedilen kişiyi fiili bir varlık olarak görmemek demektir. "Barbar" olarak tanımlanan "öteki", medeniyeti güçlendirmek adına medeniyet söylemleri ile doldurulan boş bir tenekedir. Barbarlık, medeniyet söylemlerinin ihtiyacı olan karşıt kutbun adıdır (Boletsi, 2013, s. 4-6).

"Barbar" kavramı, medeniyet imajının inşa ettiği sayısız "öteki"lerden birisidir. Köle, kadın, işçi, göçmen, göçebe, yabani, yamyam, doğulu, Yahudi, Çingene, hayvan ve canavar gibi tüm kategoriler Batı dünyasının kendisini tanımlarken diğerlerinden ayırt etmesine olanak veren kategorilerdir. Greklerde MÖ 8. yüzyıl ile MÖ 5. yüzyıl

arasında "barbar" kavramının temel kriteri "dil" fenomeni olmuştur (Boletsi, 2013, s. 61-62).

Yunancadaki "Barbaros" sözcüğü tartışmalıdır. Kimileri bu sözcükte Yunanlılar haricindeki toplumlar için "aşağılama" görürken, Kito gibi yazarlar da "barbar" sözcüğünün nefret ya da aşağılama tabiri olmadığını yukarıda ifade ettiğimiz gibi sadece Yunanca konuşmayan ve bunun yerine "bar- bar" diye farklı bir ses çıkaran insanları tanımladığını söyler. Eğer Yunanca konuşmuyorsanız, birçok yönden gelişmiş bir toplum olan Mısır'dan gelseniz bile "barbar" olarak tanımlanırsınız (2017, s. 7). Bu bağlamda "barbar" sözcüğü etimolojik olarak *onomatopoeic* yani çıkardığı sözcüğe göre isimlendirilen yansıma bir sözcüktür ve Yunanca konuşamayan ve anlaşılamayan kavramlar için kullanılır (Hall, 2002, s. 111).

Thukydides, "barbar" kelimesini "Helen" kelimesinin karşıtı olarak görür. Thukydides, ayrıca Troia Savaşı'ndan önce Yunan halklarının birlikte hareket etmedikleri için "Helen" kelimesinin kullanılmadığını söyler. Homeros destanlarında Akhilleus ve dostları için "Helen" adı kullanılmasına rağmen diğer müttefikler için bu ad kullanılmaz. Thukydides, Homeros'ta "barbar" kelimesinin kullanılmadığını söyler, fakat Homeros'ta Karialılar tanımlanırken "kaba konuşan -barbarophōnoi- Karialılar" olarak tanımlanır. Grek literatüründe Homeros'un İlyada adlı eseri bu bağlamda -barbarophōnoi-barbar- sözcüğünün kullanıldığı ilk eser olarak geçer. Karialıların lideri "*nēpios*" yani henüz konuşma becerisine sahip olamayan bebek olarak tanımlanır (Thukydides, 3; Homeros, 865; Boletsi, 2013, s. 61-62). "Barbar" kavramı Teoslu şair Anekreon (MÖ 6.yy) tarafından da kullanmıştır (Campbell, 1986: 55; 356; Hall, 1989, s. 111).

MÖ 8. yüzyıl Yunanlıların tarih yazımında izleyecekleri zihin haritası bağlamında bir dönüm noktası olmuştur. MÖ 8. yüzyılda Yunan kolonizasyon hareketi döneminde Yunanlıların farklı bölgelere gitmeleri, dilleri, inançları ve kültürleri farklı olan yabancılarla tanışma imkânına sebep olmuştur. Kolonizasyon hareketi döneminde tanışmış oldukları yabancıları keşfedince Helen kimliklerinin farkına varmışlardır (Hall, 1989, s. 90). Kolonizasyon hareketi Yunanlıların kendi ırk ve dil bilincini hissetmelerine neden olan önemli olaylardan biri olmuştur (Bury, 1895, s. 236). MÖ 8.-6.yüzyıllardaki Grek koloni hareketi, MÖ 12. yüzyıldaki Troia Savaşı ve MÖ 5.yüzyıldaki Pers-Yunan Savaşları, ulusal bilinç duygularını artırmış ve diğer toplumlardan kendilerini farklı görerek "ötekileştirme" savlarını pekiştirmiştir. Gustave Glotz, kolonizasyon hareketinin Yunanlılar arasında farkında olmaksızın ırk, dil ve din birliği kurduğunu ve bundan dolayı da kolonizasyon hareketinin Yunanlılar tarafından kolayca kabullenildiğini söyler (Hall, 2002, s. 90).

Kolonizasyon hareketi sürecinde Thukydides'in de söylediği gibi Yunanlıların birlikte sefere çıkma ortamı bulması (Thukydides, I, 5) ve bu seferlerde yabancıları görmeleri kendi milli benliklerini oluşturmalarına yardımcı olmuştur. Kolonizasyon hareketinin devamında üç yüzyıl sonra meydana gelen Grek-Pers Savaşları, Greklerde önceden zihinsel olarak temeli atılan "barbarlık" tanımının ön plana çıkmasını sağlamıştır. Greklerin gözünde Persler, medeniyet yoksunu dev, canavar ve mağara adamları olarak görülür (Sparks, 1997, s. 137). Grekleri bir arada tutan kültleri, soyları,

dilleri ve töreleridir (Herodotos, C. VIII, 144). Grekler, kendilerini özgürlüğe, hukuka ve adalete önem veren bir toplum olarak görürler. Grek olmayanlar ise Grekler ile aynı değerleri paylaşmayan, aynı dili konuşmayan insanlardır. Grek olmayan toplumlar, tiranların kölesi olmuş toplumlardır. Troia Savaşı'dan beri devam eden bir gelenek olarak "Grek olmayan barbar isyanlarına karşı mücadele", Grekleri bir arada tutan bir maya olmuştur. Bu kendinden olmayanı "ötekileştirme", ilerleyen yıllarda "Pan-Helenizm" fenomenini doğuracaktır (Mitchell, 2007, s. 1). Greklerde Pers düşmanlığı o derece yüksektir ki Herotodos'ta geçen "tek bir Grekli kalsa bile Pers Kralı Kserkses ile savaşmalıdır" (Herodotos, VIII, 144) cümlesi özelde Atinalıların genel olarak ise Greklerde oluşan milli bir bilincin bir dışa vurumu olarak yansır.

MÖ 6. yüzyıldan itibaren Grekler tarafından politik ve kültürel anlamda Asya toplumlarına karşı gizli bir kin gütme ve örtülü bir aşağılama vardır. Grek dramaları "Grek ve Barbar" tanımlamalarını iki zıt kavram olarak kullanmışlardır. Aeskhylus, Sophokles ve Euripides'in eserlerinde "barbar" kelimesi Grek olmayanları tanımlarken "anlaşılmaz, garip ve aşağılık" anlamları taşır. Komedi oyunlarının metinlerinde Grekçeyi kötü konuşanlar, barbarları tanımlayan küçük düşürücü sahnelerdir. At ve kuş gibi hayvanların sesleri de oyunlarda tanımlanırken "barbar" kelimesi kullanılır. Grek olmayanların dilini "gürültü ve saçmalık" olarak nitelerken kendi dilleri yani Grekçe ise "aklın ve zekânın" dili olarak algılanır. Yunan söylev ustası Isokrates (MÖ 5.yy) "logos" u Grekleri barbarlardan ayıran bir kavram olarak görür (Boletsi, 2013, s. 70).

MÖ 6. yüzyıl şairlerinden Hipponaks ve Anakreon Grek olmayanları "soloecian[2]" olarak tanımlar. Hipponaks "soloikoi" kelimesi aşağılayıcı bir anlamda kullanırken, Anakreon, Grek olmayan bu barbar toplumu susturmak için Zeus'a seslenir. Phokylides'e göre küçük ve düzenli bir Grek şehri, Mezopotamya'nın Ninova şehrinden üstündür (Mitchell, 2007, s. 50).

2. Neden Grekler İskitleri Yazdı?

İskitler doğuda Çin Seddi'nden batıda Tuna Nehri'ne kadar 40. ve 50. paraleller arasında yaklaşık 7000 kilometreden fazla bir sahaya yayılmışlardır. MÖ 8. Yüzyıldan sonra Grek kaynaklarında İskit (Scythia) adına sık sık rastlanır. Asur kaynaklarında "Gimirrailer ve Aşguaziler" olarak geçen İskitler Pers kaynaklarında "Saka" olarak geçer. Çin kaynaklarında ise "Sai-Sai-wang" olarak geçmektedir (Durmuş, 2015, s. 12-14).

Bu kadar geniş bir alana yayılan bir toplumun doğal olarak batı yönünde Grekler ile karşılaşmaması olanaksızdır. Grekler ve İskitler Dinyeper Nehri vadisinde karşılaşmışlardır. Grek kolonizasyon hareketleri, Grekler ile İskitlerin karşılaşması için bir dönüm noktasıdır. Karadeniz etrafında yaşayan kadim toplumlarla İskitlerin ilişkisi Greklerin kolonizasyon hareketleri ile başlar (Vakouftsi, 2013, s. 7).

[2] Strabon'a göre "soloecizing, τὸ σολοικίζειν" Grekçe konuşamayan insanları tanımlamak için kullanılır.

Greklerin İskit ve diğer Karadeniz toplumları ile karşılaşmasını sağlayan kolonizasyon hareketinin ortaya çıkış nedenleri için (MÖ 8-6.yüzyıl) ortak bir kanı yoktur. Kimileri Greklerin dağlık arazisinin ekim için yetersiz olmasına ve gıda teminine bağlar. Kimileri ise Grekleri politik açıdan göç eden mülteciler olarak yorumlar. Karadeniz Bölgesi pek çok bilim insanı tarafından Greklerin kereste, buğday, balık ürünleri, büyükbaş hayvan ve köle ticaretini karşılamak için yöneldiği alan olarak öngörülür (Vakouftsi, 2013, s. 7-8).

Bu yorumu G. R. Tsetskhladze eksik bulur. Tsetskhladze'ye göre kolonizasyon hareketi sebepten çok sonuçtur. Politik ve ekolojik nedenler Grekleri koloni hareketine yönlendirmiştir. Arkaik Dönem'de (MÖ 800-500) bulunan arkeolojik kanıtlar ticaretin kanıtı olarak sunulur. Ancak, bulunan bu arkeolojik kanıtlar kimi bilim insanlarınca yeterli görülmez. Tsetskhladze bu bağlamdan yola çıkarak kolonizasyon hareketini ticaret gibi tek bir noktaya bağlamanın eksik kalacağını söyler. Arkaik Dönem ticaretinin varlığı için kanıt olarak sunulan kaplar, ticaret için yeterli destekleyici unsurlar değildir. Pek çok Grek kentinin ticaret amaçlı olmaktan daha çok Pers ve Lidya baskısından kurtulmak için Karadeniz'de koloni kenti kurma ihtimali vardır (Tsetskhladze, 2011, s. 198-200; Bilde, 2008, s. 29). Koloni hareketlerinin farklı nedenlerle ortaya çıkması sonucu Grek-İskit karşılaşması kaçınılmaz olmuştur. Koloni hareketleri sürecinde Greklerin karşılaştığı toplumlardan birisi de İskitlerdir.

Karadeniz'in kuzeyinde üretilen buğday, Grekler ile İskitler arasındaki ticari ilişkilerin gelişmesine katkı sağlayan ürünlerden birisidir. Borysthenes (Dinyeper Nehri), Grekler ile İskitlerin ilk iletişime geçtiği yerlerden birisidir. Buradaki etkileşim kültürel bir sentezi doğurmuştur. Olbia kentinde Grekler ile İskitler arasındaki ticaret daha organize bir yapıya bürünmüştür. İskitler bozkırda ürettiklerini Greklere satarken, Greklerden de karşılığında bir takım ürünler almışlardır. Örneğin, İskitler Greklerden şarap alırken, Greklere köle satmışlardır. İskitler, şarap içmeyi Grekli kolonilerden öğrenmişlerdir. Grekler ile İskitlerin karşılaştıkları bir diğer yer ise Kırım'da Temir-Gora kurganıdır ve bulunan kaplardan yola çıkarak yapılan yorumlara göre bu ilişki MÖ 7. yüzyıla tarihlenmektedir (Vakouftsi, 2013, s. 26).

Arkaik Dönem'e tarihlenen pek çok Grek çanak çömleği Karadeniz'in kuzey bölgelerinde bulunmuştur. Greklere ait arkeolojik kalıntıların Karadeniz'in iç bölgelerine kadar yayılmasını ticarete, diplomatik ilişkilere ve karşılıklı hediyeleşmeye bağlayanlar vardır. İskit yayılım alanında yapılan arkeolojik kazılarda ele geçen Greklere ait buluntular arasında *kylix* adı verilen şarap kapları, amforalar ve *oinokhoe* adı verilen kulplu testiler bulunmuştur. İskit mezarlarında bulunan ilk Grek çanak çömlek parçalarından birisi MÖ 7.yüzyılın sonlarına ve 6. yüzyılın başlarına tarihlenir ve Dinyeper Nehri'nin güney kolu olan Vorskla Nehri yakınlarında Kolomak köyündeki mezarlıkta bulunmuştur. Bu dönem Greklerin Karadeniz'in step coğrafyası ile tanışma dönemi olarak adlandırılabilir (Tsetskhlazdze, 1998, s. 9-12; Petratos, 2014, s. 8-9).

3. Herodotos'a Göre İskitler

Herodotos'un "Historia" adlı eserinin ilk cümleleri bu eserin "öteki" kavramı üzerinde inşa edildiğini çok net ortaya koyar: "İnsanların, gerek Yunanlıların gerekse Barbarların yapmış oldukları eylemler adsız kalmasın diye bu satırları kaleme alıyorum" diyerek söze başlar. Bu "barbar" toplumlardan birisi de "İskitlerler"dir. F. Hartog, Greklerin "ötekileştirdiği" İskitleri tanımlarken "Skythia, ötekinin mekânıdır" ve ötekiliğin şifresi "göçebeliktir" der (Hartog, 2014, s. 85).

Herodotos'un "Historia" adlı eserinde en fazla yer verdiği toplumlardan birisi de İskitler'dir. İskitlerin göçebe yaşam tarzı ve Persler karşısında izlediği savaş taktikleri Herodotos'un ilgisini çekmiştir. Muhtemelen tarihçilerin kaçınamadığı "ideolojik" düşüncelerini yazımlarına yansıtmalarının ilk örneği de Herodotos'un "Historia" adlı eseridir. Herodotos için güneyin ötekisi "Mısır" iken, kuzeyin ötekisi "İskitler"dir. Herodotos, "Historia" adlı eserinde Mısır ile İskitler arasında zıtlıkları Nil ve İstros Nehirleri başta olmak üzere ülkelerin kendi karakteristikleri üzerinden simetrik olarak yorumlar (Hartog, 2014, s. 49).

"Göçebe" olmak öteki olmak için yeterlidir. Herodotos'un Historia'sını incelediğimizde İskitlerin ele geçirdikleri kölelerin gözlerini kör etmelerinin sebebini açık olarak ekip biçmemeleri ve göçebe olmalarına bağlar (Heredotos, IV. 2). Heredotos'un bakış açısına göre kısraklarını sağdırdıkları kölelerinin gözlerini kör etme davranışlarının altında göçebe olmaları yatar (Hartog, 2014, s. 52; Heredotos, IV, 8).

Grek olmayan toplumların doğuş noktasını da Helen merkezli yapmak aslında bir nevi "ötekileştirme"dir. Herodotos, Sardes Kralı Kandaules'in kökenini Herakles'in oğlu Alkaios'a; Sparta krallarını Herakles'e bağladığı gibi İskitlerin kökeni de Herakles'e bağlar (Hartog, 2014, s. 58). Herodotos'un anlatımına göre Herakles kaybettiği kısrakları ararken yukarı kısmı kadın, alt kısmı yılan olan birisi ile karşılaşır. Kısraklarını tekrar elde edebilmek için bu kadın ile ilişkiye girer ve bu kadından üç çocuğu olur. Bu üç çocuktan Herakles gibi yay tutan ve kılıç kuşanan çocuk Herakles'in geldiği o bölgenin kralı olur. O çocuğun adı "Skythes" tir. Sonradan gelen bütün Skyth (İskit) kralları Herakles'in oğlu Skythes'ten üremişlerdir (Herodotos, IV, s. 9-11). Diğer toplumları "Kendi soyundan gelme" fikrini yaymak "Helenize" etme çabasının bir örneğidir."Helenize" etme uğraşı Grek kolonizasyon hareketinde yoğun olarak görülür. Yeni koloni yerlerinde Grekler toplumu yeniden kategorize etmeye çalışmışlardır ve bu bağlamda koloni merkezlerinde Grek geçmişi inşa etmek, Grekler tarafından politik bir amaç olarak kullanılmıştır (Hornblower, 2008, s. 39). İskitlerin kökenini de Greklere bağlamak, Greklerin kendini merkeze aldığı, İskitleri ise "ben varsam siz varsınız, ben yoksam siz de yoksunuz" felsefesi ile karşı tarafı küçümsediği ve yok saydığı bir "Helenize" etme çabasıdır.

İskitlerin içkileri olarak kısrak sütü içmeleri de Herodotos tarafından yapılan bir ötekileştirme hareketi (Herodotos, IV, 2) olarak yorumlanabilir. Homeros Çağı'ndan itibaren göçebe toplumlar "kısrak sütü içerler ve fakir bir hayat yaşarlar". Homeros'un Odysseia adlı eserinde tek gözlü yaratıklar olarak geçen Kykloplar insan eti yer ve süt içerler (Homeros, IX, 295). Kykloplar'ın içeceği olan sütün İskitlerin de içeceği olması

İskitleri dolaylı olarak Kykloplar ile benzetmekte ve "barbar" olarak tanımlanmasına yol açmaktadır. Grekler için süt bir barbar içeceği iken, medeni toplumların içeceği ise şaraptır. Fakat bu anlayış tüm Grek yazarlarında görülmez.

Kısrak sütü içmek İskitlerin barbar olarak nitelendirmesine yol açan unsurlardan birisidir. Ayrıca İskitlerin şarabı su ile karıştırmadan içmesi barbarlara özgü bir davranış olarak görülür. Grek anlayışına göre İskitlerin şarabı bu şekilde içmeleri barbarlara özgü, medeni sayılmayan bir içme tarzıdır. Teoslu Grek şair Anakreon (MÖ 5. yy) şarabın su ile karıştırılıp içilmesini tavsiye ederken, İskitlere de katıksız şarap içmeyi bırakmalarını ve şarap içerken gürültü yapmalarını bırakıp, sadece kadeh seslerini dinlemelerini tavsiye eder (Campbell, 1985, s. 37; Porucznik, 2013, s. 711). İskitlerin şarabı bu şekilde içmeleri Greklerde "İskit gibi içmek" ifadesiyle bir deyim haline dönüşmüştür (Athenaeus, C. X, 95; Lissarrague, 1987, s. 7). Herodotos'a göre ise Sparta Kralı Kleomenes'in çıldırarak ölmesinin nedeni Spartalılara göre tanrıların bir cezası olmayıp, Kleomenes'in İskitlerle fazla düşüp kalkması sonucu şarabı susuz içmeye alışmasının sonucudur (Herodotos, VI, 84).

İskitler, *yıldırım düşmesi ve depremi* mucize olarak nitelendirirler (Herodotos, IV. 28). Hartog, Herodotos'un bu yorumunda örtük bir şekilde küçümseme olduğunu söyler. İskitlerin "yıldırım düşmesi ve depremi" şaşkınlıkla karşılayıp mucizevi bir olay olarak tanımlaması, İskitleri bu tür olayları anlamdırmadan yoksun bireyler olarak görülmesini sağlamıştır (Hartog, 2014, s. 60). Bu durumda İskitler gök gürültüsü ve depremi anlama ve algılama becerisinden yoksun insanlar olarak görülür.

Anakharsis ve Skyles adında iki İskitlinin kendi gelenek ve göreneklerini terk edip Grek geleneklerine ilgi duyup, bunları tatbik etmeleri hayatlarına mal olmuştur. Herodotos'un Skyles'i anlattığı bölümde Skyles'in kendi geleneklerini beğenmeyip, Grek geleneklerine olan hayranlığı dile getirilir (Herodotos, IV, 76-79). Herodotos'un bu anlatımında İskitlerin kendi yaşam tarzlarını terk eden vatandaşları öldüren barbar bir İskit toplum profili çizilir. Anakharsis ve Skyles, Grekler ve İskitler arasındaki sınırı unutan ve sonucuna katlanan bireylerdir. İskitler, bu anlatımla sadece coğrafi olarak "öteki" değil, "kültürel" olarak da ötekileştirilmiştir (Hartog, 2014, s. 91).

Herodotos'un İskit ve Mısır üzerinden yapmış olduğu sıcak-soğuk, güney-kuzey yaklaşımında İskitler dünyanın en genç ırkı olarak tanımlanır (Herodotos, IV, 5). Hartog, bu yaklaşım sonucu İskitlerin dolaylı olarak Mısır'ın gerisine itildiğini ifade eder. Hartog Herodotos'un bu tespitinden yola çıkarak bilginin kökeninin güneye indirildiğini ve kuzeydeki bilginin yetersiz bulunduğunu söyler. Phrygialılardan sonra dünyanın ilk insanları olarak bilinen Mısır toplumu (Herodotos, II. I), genç İskit toplumuna oranla bilginin merkezi olduğu bir yerdir. Mısır medeniyet bağlamında o kadar zengin bir medeniyettir ki Thales, Pythagoras, Solon gibi Grek düşünürler bile Mısır'a gidip Mısır'ın kadim birikiminden istifade etmişlerdir (Hartog, 2014, s. 91). Herodotos'un İskit anlatımında İskit coğrafyası bilgiden mahrum bir alan olarak tanımlanır.

F. Hartog, Herodotos'un İskit cenaze törenlerini anlattığı bölümde kullanılan kelimelerin yansız sözcükler olamayacağını, barbar dünyayı tanımlayan cümleler olduğunu söyler (2014, s. 156). Herodotos'a göre İskit toplumunda kralın cenaze

törenine katılan İskitler "kulak memelerini keserler, başlarını çepeçevre kazırlar, kollarını çizerler, alınlarını ve burunlarını yırtarlar ve sol ellerine ok saplarlar". Kralın mezarının boş kalan yerlerine eşlerinden birisi, aşçısı, uşağı, haberci ve atları boğulup konulur (Herodotos, IV, 71). Bu anlatımın başında Herodotos "şahane İskitler" ifadesi kullanarak İskitler ve gelenekleri ile alay etmektedir (Gezgin, 2004, s. 81). Bir tarafta Solon yasaları ile birlikte ölüler için öküz kesmeyi bile yasaklayan bir Grek toplumu (Plutarkhos, 21), diğer taraftan insan kurban edilen İskit törenleri (Herodotos, IV, 71) iki toplum arasında yansıtılmak istenen ayrıştırmayı yansıtır (Hartog, 2014, s. 161). İskitlerin cenaze töreni sonrası yapılan arınma törenlerinin gövdelerine su değdirmeksizin kenevir tohumunu yakarak oluşturdukları ateş, duman ve buğulu atmosfer içinde olmasına karşın (Herodotos, IV, 73-75) Greklerin arınma için su kullanmaları yaratılan bir diğer ötekileştirme hareketidir. Su, pek çok toplumda medeniyet ile özdeşleşmiştir. İskitlerin cenaze törenlerinde arınmak için su kullanımından uzak olmaları medeni toplumdan uzak algısı yaratır.

Herodotos'ta baş kesme eylemi gerçekleştiren Persler ve Taurisliler olmak üzere pek çok toplumu kapsayan hikâye vardır (Herodotos, IV, 103; V, 114; VII, 238). Ancak, İskitler baş kesmekle kalmaz, ilave olarak kafa derisini de yüzerler (Herodotos, IV. 64). İskitler kafa derisinden mendil (kheiromaktron) yaparlar. Kafa derisinden mendil yapmak, İskitlilerle özdeşleşmiştir. Sophokles ve Hesykhios'un eserlerinde de bu deyimin geçmesi İskitlerin "kafa derisi kesenler" tanımlaması ile Grek literatüründe ne kadar özdeşleştiğini gösterir (Sophokles, 476; Hartog, 2014, s. 168). Düşmanlarının kafa derisini kesen İskitler "sığırtmaç abalarına benzer" kepenekler yaparak kıyafet olarak kullanırlar (Herodotos, IV, 64). İskitlerin "kafa derisi kesen" toplum olarak anılması barbar olarak anılmalarına yol açan bir diğer faktördür.

"Yiğitlik" ödülleri ve "ganimet" paylaşımı, F. Hartog'un Herodotos'un "Historia"sını analiz ederken dikkat çektiği yerlerdir. Hartog, Plataia Savaşı'ndan sonra Pausanias'ın ganimete dokunulmasını yasaklaması ile İskitlerin "kelle başı" ganimet almasını karşılaştırır (Herodotos, IV, 64; Hartog, 2014, s. 170). İskitlerde düşman derisinden ne kadar çok mendil yaparsan, o derece yiğitlik mertebesi artar (Herodotos, IV, s. 64). Grekler de ise yiğitlik ödülleri ganimetin bir parçası, güzel bir araba, zeytin dalından yapılan bir taç ya da övgü dolu bir sözdür (Herodotos, VIII, 124; Hartog, 2014, s. 171). İskit toplumunda ganimet paylaşımı davranışsal olarak incelendiğinde İskitler ganimet için saldıran, açgözlü, doymak bilmeyen bir toplum olarak tanımlanır.

Süt (kımız) içmelerinden ve şarabı katıksız içmelerinden dolayı "ötekileştirilen" İskitler, ilk öldürdükleri askerin kanını içtikleri için de Herodotos tarafından "barbar" bir kavim olarak anlatılmaya devam edilir. Sonraki yıllarda "kanın" yerini "şarap" alır ve öldürdükleri düşman varsa şarap içerler (Herodotos, IV, 64; Hartog, 2014, s. 174).

Ann Ward, Herodotos'u analiz ettiği bir makalesinden Herodotos'ta anlatılan barbar ve göçebe İskit yaşamından yola çıkarak Grekleri şehirli kılan başlıca unsurun kadınların ev hayatına yapmış olduğu katkı olduğu söyleyerek İskit toplumunda bunun olmadığını ve neticesinde İskitlerin şehir hayatı ile tanışamadıklarını söyler,

Greklere şehir kurma vasfı kazandıran ise Herodotos'un Historia'sında İskitlerin tam tersi bir örnek olan Mısır vardır (Ward, 2006, s. 14).

4. Thukydides'e Göre İskitler

Thukydides, İskitleri direkt olarak barbar olarak tanımlamaz. Grek ve İskit toplumlarını kıyaslarken İskitlerin asker sayıları ve silahlarını över. Diğer taraftan hayatın diğer alanlarında örneğin akıl, zeka ve medeniyet açısından İskitlerin diğer toplumlardan geri olduğunu söyleyerek Grek tarih yazıcılığında İskitleri hor gören Grekli tarihçiler arasına kendini de katar (Thukydides, II, s. 98). Herodotos'ta var olan İskitleri "ötekileştirme nedeni Perslere karşı elde edilen zafer iken, Thukydides'te Herodotos kadar yoğun olmayan "ötekileştirme"nin nedeni ise Greklerin kendi aralarında (Atina-Sparta) yapmış olduğu savaşlardır (Vakouftsi, 73). Pers- Yunan Savaşları bu anlamda Greklerin ötekileştirme tarihi adına milat olması Herodotos'un Historia'sında ötekileştirme merkezli bir yazımı ortaya çıkarmıştır. Çünkü Persleri yenen Greklerin güç olarak zirvede olması kendilerini diğer milletlerden üstün görme hissiyatına yöneltmiştir. Thukydides'in kitabını yazdığı yıllar ise Greklerin kendi iç çatışmalarının yoğun olduğu dönemdir. Bu dönemde kendi iç meseleleri ile uğraşmaktan karşı tarafı barbar olarak nitelendirmeye fırsat bulamamışlardır. Thukydides'te geçen bir diğer "barbar ifadesi ise şu şekildedir: " Ambrakialılar, barbarlarla beraber Amphilokhia Argos'una ve bölgesinin diğer yerlerine bir saldırı başlattılar (Thukydides, II, 68).

5. Homeros'a Göre İskitler

İskitler, pek çok Grek yazar tarafından kısrak sütü içmelerinden dolayı "barbar ve vahşi" olarak tanımlanmıştı. Homeros'un "Odysseia" adlı eserinde tek gözlü yaratıkları olan Kykloplar'ı "süt içen" yaratıklar (Homeros, IX, 295) olarak tanımlaması aslında Grek yazarların zihninde yatan "süt içme ve barbarlık" vurgusunun kökenini bir örnektir. "Süt", Kykloplar gibi vahşi, kaba varlıkların içeceğidir. Kykloplar gibi "süt" içen, şarap içmesini bilmeyen insanlar uygar insan sınıfına giremez. Homeros'un İlyada adlı eserinde ise sütle beslenen bir İskit kabilesi olan Hippemolgolar'dan bahseder (Homeros, XIII, I-V). "Hippemolgi" kelime anlamı olarak "kısrak sağanlar" olarak geçmektedir. Homeros'ta İskitlerin kısrak sütü içmelerine vurgu yaparak Grek tarih yazımında İskitleri "öteki"sınıfına yerleştiren Grek düşünürleri arasına girmiştir.

6. Aiskhylos'a Göre İskitler

Aiskhylos'un "Zincire Vurulmuş Prometheus" adlı eserinde Skythia'nın uzaklığı vurgulanır. Prometheus, dünyanın bir ucunda İskitlerin ıssız topraklarında bir kayaya zincirlenmiştir (Aiskhylos, 1-87). Skythia, dünyanın sınırlarına ait bir coğrafyadır. Bir Grekli için İskitlerin bulunduğu bölge "eskhatia", yani ekilip biçilip yerlerin ötesinde, bir bölgedir. Sınırda olan bölge demek, verimi iyi olmayan, zor ve nadiren kullanılabilen topraklardır. İskit coğrafyası Greklerin "oikoumenē" yani ikamet edilen coğrafyasına kıyasla "eskhatia"dır. Kenar mahalle, kent alanı için ne ise İskit coğrafyası

da Grek coğrafyasına göre odur (Hartog, 2014, s. 48). İskit coğrafyası Prometheus'un sürgüne gönderildiği coğrafyanın adıdır. "Zincire Vurulmuş Prometheus"adlı eserde Prometheus Io'ya çektiği işkenceleri anlatırken göçebe İskitlerden söz eder ve Io'yu İskitlerden sakınması gerektiğini söyler. (Aiskhylos, 710-720). Bu bağlamda Grek yazınında İskit göçebedir, göçebe İskittir (Hartog, 2014, s. 278) ve İskitler uzak durulması gereken "öteki" bir toplumdur. "Yerleşik bir toplum olmamak", "göçebe olmak", ve "tarımdan uzak kalıp, hayvancılıkla iştigal etmek" İskitlerin öteki olarak algılanmasına neden olmuştur. Bu olgu ilerleyen yıllarda Avrupa Merkezci tarih yazımının da temel omurgasını teşkil etmiştir: Yerleşik toplum eşittir medeni toplum; göçebe toplum eşittir barbar toplum.

7. Aristophanes'e Göre İskitler

Aristophanes (MÖ 446-386) eserlerinde Atina toplumunun kültür ve sosyal durumunu kendine özgü bakış açısı ile anlatan ve yaklaşık 44 eseri olan bir komedi yazarıdır. Atina kentinin politik, sosyal ve kültürel kurumları ile alay eder. Aristophanes'in amacı izleyicileri güldürmek ve eğlendirmektir. İzleyicilerin neleri beğeneceğini ve komik bulacağını bilir. Yabancı karakterler arasında Pers ve Trakyalı figürlerine ilave olarak İskit figürü bu anlamda Aristophanes için vazgeçilmez bir unsurdur. Aristophanes'in eserlerinde geçen "İskitler" zayıf ve bozuk Grekçe konuşmaları ile konuşmaları anlaşılamayan insanlar olarak tanımlanır (Bravo, 2006, s. 6) ve oyunlarda insanların gülmesine neden olacak sahneler arasında yer alır. Aristophanes'un eserlerinde yer alan yabancı kahramanlar genel olarak Grek kahramanlara oranla alt sınıfı temsil eder. Grek karakterlerin yabancı karakterler üzerinde bir egemenliği söz konusudur (Bravo, 2006, s. 18).

Aristophanes'in oyunu yazdığı yıllar iki Grek toplumunun savaştığı Peleponnesos Savaşlarına (MÖ 431-404) denk geldiği için Grek dünyasında birlik kurup, Greklerin ortak düşmanı üzerine düşünmeye sevk eder. Amacı iki Grek toplumu arasındaki farklılıkları bir kenara bırakıp, ortak düşmana yönelmektir (Plockmeyer, 1999, s. 50). Aristophanes'in "Kadınlar Savaşı-Lysistratos" adlı eserinde eşlerini barışa zorlayan isyancı kadınlar ve eşleri arasında geçen olaylarda yer alan askerler bahsi geçen İskit okçularıdır (Aristophanes, 1946, 421). Aristophanes, İskitli askerleri Grekçeyi tam olarak konuşamayıp ve anlayamadıkları için kalın kafalı ve tembel olarak sunar. Oyunlarda okçulara genel olarak kaba ve küstahça tavırlar sergilenir (Hall, 1989, s. 46).

Yunanistan'da MÖ 5. yüzyıla tarihlenen bir kâsenin üzerinde *Scythaina* ismi yazmaktadır. Aristophanes'in oyunlarında da karşımıza çıkan bu kelime bazı yazarlar tarafından şu soruyu gündeme getirmiştir. "Acaba, "Scythaina" ismi kadın gibi davranan İskitli erkekleri tanımlamak için mi Aristophanes'in oyunlarında kullanıldı?" İskit kadını, bu anlamda Aristophanes'in oyunlarında kullandığı bir karakter ismi olabileceği de öne sürülür (Vakouftsi, 2013, s. 77).

Aristophanes'in "Thesmophoriazusae-Kadınlar Şenlikte" adlı oyununda Euripidies adında bir karakter mahkûm olan bir arkadaşını hapisten kaçırmak isterken hapishanenin bekçisi olan İskitli figürü ahmak bir tip olarak karakterize ederek nasıl kandırdığını anlatır. Euripidies, İskitli bir askeri, bir kadın ile kandırarak İskitli bir

bireyin ne kadar kolay kandırabileceğini izleyiciye sunar. Euripidies adını soran İskitli askere "Artemisia" olarak söylerken İskitli asker "Artemisia" ismini "Artamouxia" olarak telaffuz ederek komik bir role bürünür (Aristophanes, 1946, 1175-1230). Yine bu oyunun bu sahnesinin öncesinde Euripides, İskitli okçuyu taklit eder. İskitli asker ele geçirilemez, gizli karakteri aramaya çalışır ve yankılanan sesi bir kadın olarak algılayıp kadına seslenir. Aristophanes bu sahne ile okçu olan İskitli askerin ahmaklığını ortaya koyar. İzleyici bu sahnede Euripides'in yaptığı hilenin farkındadır ve askerle dalga geçtiğini bilmektedir (Aristophanes, 1946, 1098-1100). Bu sahne Greklerin kendilerini diğer toplumlardan ayrı gördüğünün en somut örneğidir. Aristophanes'in İskitli okçu karakteri, Atina toplumunun yabancılar için klişeleşmiş algısının bir örneğidir: yabancılar *barbar, aptal, sadist, sorumsuz, cinsel dürtülerine hâkim olamayan aşağılık* kimselerdir (Long, 1986: 107). Yine bu oyunda İskitli okçu asker, Mnesilochus adlı karakterin tam tersini yapan, ahmak bir karakterdir (Aristophanes, 1946, 1002-1015). Aristophanes bu oyunda İskitli karakteri "barbar", "yol yordam bilmeyen" olarak tanımlar (Aristophanes, 1946, 1125).

Aristophanes'in "Akharnialılar" adlı eserinde kullanılan "İskit çölü" tanımı kaba bir insanı tanımlamak için kullanılır. "Cephisodemus" adlı Atinalı bir karakter, anne tarafından İskit kökenli olmasından dolayı doğduğunda "İskit çölü gibi kaba bir birey olarak doğdu" denilerek barbarlığı vurgulanır (Aristophanes, 1883, 703). Arkadaşı olmayan, kaba bir insanı tanımlamak için kullanılan "İskit çölü"(Hartog 479) deyimi Greklerin İskit zihin algısını ortaya koyar. Grek olmayan her şey de İskit izi vardır. İskit giyimi, konuşması, davranışı Greklerin tam zıddıdır. Bu anlamda İskitler mükemmel bir "ötekidir" (Bravo, 2006, s. 37).

Aristophanes'in "Ecclesiazusae-Kadınlar Mecliste" adlı oyununda ise İskitli asker, kadınların bile kolayca teslim olamayacağı zayıf bir figür olarak karşımıza çıkar (Aristophanes, Ecclesiazusae 255-260). Bu oyunda Kleonike, Myrrhine ve Lysistrata adlı kadınların cesur tavırları kendilerini yakalamak için emir alan İskitli askerleri korkutur ve askerler geri çekilmek zorunda kalır (Aristophanes, 1938, 387).

8. Platon'a Göre İskitler

Platon'un "Yasalar" adlı kitabında içki içme ve sarhoşluk üzerine konuşulurken İskit ve Trakyalı kadın-erkek herkesin içki / şarap içerken su katmadan katıksız içtikleri ve içtikleri içkiyi / şarabı üzerlerine dökünce mutlu olduklarını ifade eder (Platon, 637). Su katmadan şarap içmek, uygar bir toplum davranışı değildir. Platon'un "Yasalar" adlı eserinde kayda değer bir diğer vurgu ise İskit kadınlarının da şarap içmesidir. Grekler için bir kadının şarap içmesi kabul edilemez bir durum (Vakouftsi, 2013, s. 97) olduğu için İskitli şarap içen kadınlar İskit toplumunun alt sınıf olarak görülmesine yol açar.

9. Hippokrates'e Göre İskitler

"İskit çölü" ifadesi Hipokrates'in "Havalar, Sular ve Yerler Üzerine" adlı eserde ise sadece coğrafi tanımlama olarak "otlakları olan, ağaç bulunmayan ve kısmi yağış alan" bir bölge olarak geçer. Fakat Hipokrates de diğer Grek yazarlar gibi İskit toplumun da

bir farklılık görür. İskitleri Azak Denizi etrafında ikamet eden toplum olarak tanımlayan Hipokrates, İskitleri diğer ırklardan farklı bir ırk olarak tanımlar ve bu farklılıkta coğrafyanın yani soğuk iklimin etkisini dile getirir. Coğrafya ve iklim, İskitlerin doğurganlık oranlarını düşürmüş, kısır bir topluma çevirmiştir. Örneğin erkeklerin sürekli at üstünde durmaları kadınlara karşı ilgilerini azaltırken; kadınların yağlı ve şişman bir bedene sahip olmaları da üretkenliği azaltan faktörler arasındadır. Bu iddiasına kanıt olarak da köle kadınların kolayca çocuk sahibi olmalarını gösterir Bu ifadeler bir saptama olarak algılanabilinse bile düşünsel olarak bir "öteki" görme potansiyeli içermektedir. Hipokrates'e göre göçebe İskitler aynı elbiseyi yıl boyu giyen, aynı yemeği tüketen ve erkeklerin at üzerinde kadınların ise öküz arabalarında seyahat ettiği bir toplumdur. Bu alışkanlıkları da İskitleri sarkık, kırmızı tenli, şişman bir bedene sahip bireylere dönüştürür (Hippokrates, XVII-XXI).

10. Diğer Grek Yazarlara Göre İskitler

Athenaeus ve Plutarkhos'un eserlerinde İskit coğrafyası bağcılığın olmadığı topraklar olarak tanımlanır (Long, 1986, s. 9). Bağcılığın olmadığı, şarap içmeyi bilmeyen, içki yerine kımız içen bu toplum (Herodotos, C. IV, 2). Antiphanes tarafından mizaha vurarak şu şekilde tanımlanır: "Bir erkeğin evleneceği tek coğrafya şarap üretilmeyen İskit coğrafyasıdır"(Long, 1986, s. 9). Bu anlayış İskitleri bağcılığı, yani uygarlığın tatlarını bilmeyen bir ülke olarak gören bir yaklaşımdır (Hartog, 2014, s. 174). Toplumları sınıflandırırken şarap ve süt içen toplum olarak ayrıştırılması Grek yazarların genelinde vardır. İskitler, medeni bir içecek olan şarabın üretiminden yoksun, süt içen bir toplumdur. Şarabı bulsa bile nasıl içileceğini bilmeyen bir toplumdur

Grek şair Teos'lu Anakreon "artık gürültü ve bağırtılı olan İskit usulü içmeyi bırakıp, güzel şarkılar eşliğinde içelim" diyerek İskit usulü içmeyi alaya alır (Campbell, 1985, s. 37). Rodoslu Hieronymos "sarhoş olmak demek İskitleşmektir" der. Grek yazarların eserlerinde şarap içmek uygar bir insanın, ama katıksız şarap içmek vahşi bir insanın işidir (Hartog, 2014, s. 175).

Herodotos'un bahsetmiş olduğu "kafa derisinden mendil yapma" geleneği Grek trajedi yazarlarından Sophokles'ten kalma bir metinde de şu şekilde geçer: "Skuthisti kheiromaktron ekkekarmenos-İskit tarzı mendil yapmak için kafası kazınmış" (Sophokles, 476; Athenaeus, IX, 410). Sophokles'in Fragmanları'nda Oenomaus kızının taliplisi olan şahsın kafa derisini yüzerek bir İskit geleneği olan "kafa derisinden mendil yapma" geleneğini gerçekleştirir (Sophokles, 473). Hesykhios ise bu deyimi İskitlerin esirlerin kafa derisini yüzme gelenekleriyle açıklar (Hartog, 2014, s. 168).

MÖ 5.yy. Grek tarihçilerinden Helenikos'un fragmanlarından birisi Skythia adını taşır. Christian van Paassen, Helenikos'un Skythia adlı eserini Grek olmayan bölge olarak yazdığını söyler. Helenikos'un eserleri kimi yazarlar tarafından Herodotos ve Hekataios geleneği ile özdeşleştirilirken kimi yazarlar ise Helenikos'un kendine özgü bir yazım dili olduğunu iddia ederler. Eserinde genel olarak İskit coğrafyası ve İskit toplumu hakkında bilgi verir (Gardiner & Garden, 1981, s. 37).

Ksenephon'un Anabasis adlı eserinde ise ok atmada usta olan İskitlerden bahseder (Ksenephon, C. 4, 28). Ancak Ksenephon'un dönüş yolu üzerinde İskit toplumu ile karşılaşma ihtimali düşük olduğu için burada bahsedilen barbar okçuların İskitler olup olmadığı kesin değildir. Burada tek dayanak noktası İskitlerin çok iyi ok kullanan bir toplum olmalarıdır.

MÖ 4.yy. Grek tarihçisi Ephorus'a göre İskitler lüks içinde yaşayan toplumdur ve bu yaşam tarzları savaşlarda düşmanlara yenilmelerine sebep olmuştur (Vakouftsi, 2013, s. 92).

Strabon, Britanya ve çevresinden bahsederken insan eti yiyen toplumları sıralarken İskitleri de bu toplumlar arasına koyar (Strabon, IV. 5. 4). Strabon, Karadeniz'in "Pontos Axenos-Misafir Sevmeyen" olarak adlandırılmasının nedenleri arasına İskitleri de ekler: "Karadeniz'in fırtınaları, bölge halkının vahşiliği ve özellikle İskitlerin yabancıları kurban etmeleri, insan eti yemeleri, kafataslarını içki kabı olarak kullanmaları yüzünden Karadeniz'e "misafir sevmeyen" sıfatı verilmiştir" (Strabon, VII, 3).

Tartışmalı da olsa Andokides ve Aeskhines adlı iki Grek hatip MÖ 480 yılındaki Salamis Savaşı sonrası Atina'nın 300 İskit okçusunu köle olarak alıp yerel asayişi sağlamak üzere kullandığını yazar (Mayor, vd., 2014, s. 452; Andokides, 3, 5; Aeskhines, 2, 173). Andokides "Sparta ile Barış" adlı eserinde İskitlerden alınan 300 kölenin Atina'da asker ve polis olarak çalıştırıldığını söyler (Andokides, 3, 5). Aeskhines ise Atinalı devlet adamı Demosthenes'in anneannesinin göçebe İskit olmasından dolayı aşağılar ve Demosthenes'i "piç" olarak tanımlar. Demosthenes'in annesinin babası olan Gylon, Bosporos Krallığı'nda sürgünde iken zengin bir İskit kadını ile evlenmiştir. Yine Demosthenes'te var olan hilekârlığın O'nun soy bağının Atina topraklarından olmamasına bağlayarak İskitleri aşağılamaya devam eder (Aeskhines, 76-78; 93-95; 170-173).

Plutarkhos, Atinalı devlet adamı Perikles'in Karadeniz seferini anlatırken Karadeniz'deki toplumları komşu barbar milletler olarak tanımlar (Plutarch, s. 20). Plutarkhos'un zihninde Karadeniz'deki toplumlar "fethedilmesi" gereken ötekilerdir.

SONUÇ

MÖ 1. Bin yıl içerisinde Tuna Nehri'nden Çin'in Batı sınırına kadar uzanan bir coğrafyada egemenlik kuran İskitler hakkında Grek, Pers, Asur ve Çin kaynakları detaylı bilgi vermektedir. Ancak Greklerin İskit coğrafyası etrafında gerçekleştirmiş oldukları kolonizasyon hareketleri Greklerin İskitler hakkında daha fazla bilgi sahibi olmasına neden olmuş ve diğer toplumlara oranla İskitler hakkında Grek kaynakları daha fazla yer tutmuştur. İskitlerin konargöçer yaşam tarzı ve geleneklerinin Grekler tarafından kendi yaşam tarzlarından farklı olarak addedilmesi Greklerin dikkatini çekmiş ve pek çok Grek yazar eserlerinde İskitlere yer vererek bu farklılığın altını çizmiştir.

Tarih boyunca nesnel olarak yazılmış eserleri bulabilmek oldukça zordur. Tarih yazımının ilk ortaya çıktığı dönemlerden birisi olarak öngörülen Eski Yunan tarihinde ise bu nesnelliği bulabilmek daha da zordur. Grek tarih yazımında "nesnel olamama"

sorununa tarihin iki temel unsuru olan zaman ve mekân kavramları bağlamında baktığımız zaman Grek-Pers Savaşları'nın meydana geldiği MÖ 5. yüzyıl dünyası önem arz eder. Bu yüzyılda Greklerin doğusunda Perslerin, kuzey doğusunda ise İskitlerin var olduğu bir mekân olgusu karşımıza çıkar. Persler ve İskitler, her iki toplum da, Greklerin İlk Çağ'daki ötekisi olmuştur. Perslerle yapılan savaşlar Grek siyasi yaşamında bir birlik duygusu yaratmış ve Grekler kendisi gibi konuşmayan toplumları "barbar" olarak niteleyerek "ötekileştirme" olgusunun tarih yazımında ilk örneklerini sunmuştur.

Grek tarih yazımının ilk örneklerinde "göçebe" olmak, "barbar" olmak demektir. İskitlerin göçebe bir yaşam tarzına sahip olması İskitleri "ötekileştirme" çabalarına dayanak sağlamıştır. MÖ 12. yüzyılda gerçekleşen Troia Savaşı, MÖ 8-6 yüzyıllar arasında Akdeniz dünyasında gerçekleştirmiş oldukları kolonizasyon hareketleri ve MÖ 5. yüzyılda meydana gelen Pers-Yunan Savaşları Yunanlıların farklı kültürleri tanıyıp, kendilerini onlardan farklı oldukları hissiyatının oluşmasına neden olmuş ve diğer toplumları "ötekileştirmenin" temelleri zihinlerine kazınmıştır. Troialılar, Persler ve İskitler Greklerin "Helenize" olma süreçlerinde ötekileştirilen toplumlardır. Greklerin Karadeniz civarında yapmış oldukları kolonizasyon hareketinde İskit toplumu ile tanışmış ve İskit karakteri Greklerin tarih yazımında yer almaya başlamıştır. İskit toplumunun "göçebe" karakteri, Greklerin İskitleri "ötekileştirme" sürecinde önemli bir unsur olarak yer almıştır.

İskitler hakkında Homeros, Herodotos, Thukydides, Ksenephon, Aristophanes, Aiskhylos, Aristophanes, Platon, Hipokrates, Athenaeus, Strabon, Rodoslu Hieronymos, Hesykhios, Helenikos, Andokides, Aischines ve Plutarkhos gibi pek çok Grek tarihçi, hatip, felsefeci ve yazar yazılar yazmış ve İskit tarihi hakkında bilgi vermiştir.

Genel olarak bu yazarların eserlerinde İskitler "göçebe, kımız içen, şarap içmeyi bilmeme" bağlamı ile ötekileştirilmişlerdir. Grekçeyi düzgün konuşamamaları da bir diğer "öteki" görme hareketidir. "Dil" bu bağlamda önemlidir, çünkü Grekçe konuşamayan insanlar Greklerin zihninde barbardır. Grek komedi yazarlarının eserlerinde Grekçesi kötü olan İskitli askerler insanların alay ettiği, konuşmalarına güldüğü, komik ve saf bulduğu karakterler olarak karşımıza çıkar. İskitler Grek tarih yazımında o derece "ötekileştirme" ile özdeşleştirilmiştir ki Grek deyimlerinde yer alan "İskit Çölü" ve "İskit gibi içmek" deyimler "hor görme ve aşağılama" anlamında kullanılmışlardır.

EXTENDED ABSTRACT

Objectivity in historical knowledge is a common discussion point in historiography. History is the collection of events, and it is rarely presented as "certainty" position to us. The task of the historian to show the real facts. But in general, it is really hard to find the facts and accuracy in historiography. The historian collects the facts, takes them home, and cooks and serves them in whatever style appeals to him. Little certainty found throughout in all types of history. Therefore, we have to analyze the historian at first before reading the history.

In history timeline, many nations have tried to bring their own history to the center. In Eurocentrism perspective, European countries ignore and undervalue non-European societies. West is regarded as the superior to the other cultures within the Eurocentrism scope. We can find the early samples of Eurocentrism in Ancient Greek historiography based on the word the "barbarous" especially for the following countries such as Troia, Persia and Scythia.

The writing of history in Ancient Greece nearly flourished in the 5th century BC. The Greeks are regarded themselves to be the inventors of history, and Herodotus is called as the father of history. Greece is seen as the place in which everything began, although they were indeed late-comers. They always ignored and humiliated the cultures originated in other geographies such as in Egypt, Mesopotamia and Phoenicia. This viewpoint created a new term, "barbarous". It was used to describe all non-Greek-speaking people. So, the Greeks started the first "otherization" process in historiography by using the term "barbarous".

Although the concepts of "other" and "barbarous" are close to each other, they do not have the same meaning. "Barbarous" emerged in world history by the Greeks during their history writing in 5th BC. And the concept of "other" emerged in the 19th century, in which the science of history emerged and the Eurocentrism began.

Language was the key element to defining Greek ethnicity from the beginning of "Greek" history, and language separated the Greek and the other countries. Thus, the Greeks regarded the nations who don't speak Greek language as "barbarous" nation.

The term "other" emerged in recent centuries in order to declare superiority and construct a reverse national identity. It covers denigration and demonization meanings. A society can be the "other" of another society under the conditions required by history. The positioning of the "other" in order to define "us" as a society has appeared in the historiography of many societies throughout history. And the Greeks are might be the first nation that categorize the non-Greek speaking people as "barbarous" in the context of "the other" in history.

The Trojan War in the 12th century BC, the Greek colonization in the Mediterranean world between the 8th and 6th centuries BC and the Persian-Greek Wars that took place in the 5th century BC caused the Greeks to recognize different cultures. Following these events, they felt that they were different from the other nations and constructed their national identity. After forming their identity, they began to otherize the other nations by calling them "barbarous".

The "otherization" began with the Persians in Greek historiography. But there was a nation that was forgotten that was seen as "the other" in Greek historiography. It was the Scythians, one of the oldest nations of Turkish society.

Many Greek authors, historians, philosophers and poets mentioned many times the Scythians as "barbarian" people. Homer, Herodotus, Thucydides, Aristophanes, Aeschylus, Aristophanes, Plato, Hippocrates, Athenaeus, Strabo, Hieronymus of Rhodes, Hesychius, Helenicos, Andocides, Aischines and Plutarch mentioned about

the Scythians in their works especially regarding them as "barbarous" nation in the context of otherization.

History of Herodotus is the main book that categorize the Scythians as "barbarous" widely in Greek historiography. The Scythians are "others" with a special position in the History of Herodotus. The image of Scythia is a desolate land and these lands are located by the nomad people like the Scythians in his book. In Greek historiography, being a nomadic society is enough to call it as "barbarian". Drinking mare milk, being the youngest of all nations, and drinking unadulterated wine are just a few "otherization" samples seen in the History of Herodotus.

KAYNAKÇA

Aeskhines (1919). *On the embassy.* (English translation by Charles Darwin Adams). Cambridge: Harvard University Press, William Heinemann Ltd.

Aeskhines (1919). *The Speeches of Aeschines.* (translated by C. D. Adams). Cambridge: Harvard University Press, William Heinemann Ltd.

Aiskhylos (2013). *Zincire vurulmuş Prometheus*. (A. Erhat & S.Eyüpoğlu, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Andokides (1968). *On the peace.* (with an English translation by K. J. Maidment). Cambridge: Harvard University Press; William Heinemann Ltd.

Aristophanes (2018). *Eşekarıları, kadınlar Savaşı ve diğer oyunlar*. (S. Eyüboğlu & A. Erhat Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Aristophanes. (1946). *The Lysistrata, The Thesmophoriazusae, The Ecclesiazusae, The Plutus*. (trans. B.B. Rogers). Vol. III. Cambridge: Harvard University Press, William Heinemann Ltd.

Aristophanes (1938). *Ecclesiazusae, The complete Greek drama*. Vol. II. Eugene O'Neill, Jr. New York: Random House.

Aristophanes (1883). *Acharnians*. (translated into English by R. Y. Tyrrell). Dublin: Hodges Figgis & Co., University Press Series.

Athenaeus (1930). *Deipnosophistae*. (with the translation by C. Burton Gulick). Cambridge: Harvard University Press, William Heinemann Ltd.

Bernal, M. (2014). *Kara Athena: Eski Yunan uydurmacası nasıl imal edildi? 1785-1985*. (Ö. Buze, Çev.). İstanbul: Kaynak Yayınları.

Bilde, P. G. (2008). Some reflections on eschatological currents, diasporic experience, and group identity in the Northwestern Black Sea Region. G. Bilde and J. H. Petersen (Ed.), *Meetings of cultures in the Black Sea Region between conflict and coexistence* (pp. 29-47). Aarhus: Aarhus University Press.

Boletsi, M. (2013). *Barbarism and its discontents*. Standford, California: Stanford University Press.

Bravo, C. D. (2006). *Chirping like the swallows: Aristophanes' portrayals of the barbarian "other"* (A Thesis Submitted to the Faculty of the Department of Classics in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Arts in the Graduate College). The University of Arizona.

Bury, J. B. (1895). The History of the names Hellas. *The Journal of Hellenic Studies,* Vol. 15, 217-238.

Campbell, D. A. (1985). Horace and Anacreon. *Acta Classica* , vol. 28, 35-38.

Campbell, D. A. (1986). *Greek lyric, Volume II: Anacreon, Anacreontea, choral lyric from Olympus to Alcman* (edited and transtaled by David A. Campbell). Harvard University Press.

Carr, E. H. (2005). *Tarih nedir?. (* M. G. Gürtürk, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınevi.

Cicero (2016). *Yasalar üzerine*. (C. Çevik, Çev.). İstanbul: Türkiye İşbankası Kültür Yayınları.

Collingwood, R. G. (2014). *Speculum mentis ya da bilginin haritası*. (K. Aysevener & Z. Eren, Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınevi.

Demiriş, B. (1994). Grekler'de ve Romalılar'da tarih yazımı: I. Grekler'de tarih yazımı. *Anadolu Araştırmaları,*19, 231-240.

Durmuş, İ. (2015). İskitler. O. Karatay, S. Acar, (Ed.), *Doğu Avrupa Türk tarihi* (s. 19-59). İstanbul: Kitabevi Yayınları, 19-59.

Gardiner-Garden, J, R. (1981). *Two conceptions of the tribal geography of the royal Scythian Empire in classical literary tradition* (MA Thesis). Australian National University.

Gezgin, İ. (2004). *Aynadaki Herodotos: Herodotos'u yeniden düşünmek*, İstanbul: Güncel Yayıncılık.

Goody, J. (2017). Tarih hırsızlığı. (G. Ç. Güven, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Gruen, E.S. (2011). *Rethinking the other in antiquity*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.

Hall, J, M. (2002). *Hellenecity: between ethnicity and culture*, Chicago and London: The University of Chicago Press.

Hall, E. M. (1989). The Archer scene in Aristophanes, Thesmophoriazusae. *Philologus*, 133.1, 38–54.

Hartog, F. (2000a). *Tarih-Başkalık-Zamansallık*. (M. E. Özcan & L. Yılmaz & A. Kahiloğulları, Çev.). Ankara: Dost Yayınevi.

Hartog, F. (2000b). The Invention of history: the pre-history of a concept from Homer to Heredotus. *History and Theory*, Vol. 39. no. 3, 384-395.

Hartog, F. (2014). *Herodotos'un aynası: öteki tasavvuru üzerine bir inceleme*. (M. E. Özcan, Çev.). Ankara: İthaki Yayınları.

Herodotos (2004). *Herodot tarihi.* (M. Ökmen, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Hippokrates (1957). *Ancient medicine. airs, waters, place.* (W. H. S. Jones, translated by). Loeb Classical Library 147, Harvard University Press.

Homeros (1997). *İlyada*. (A.Erhat & A. Kadir, Çev.). İstanbul: Can Yayınları.

Homeros (2018). *Odysse*ia. (A.Erhat & A. Kadir, Çev.). İstanbul: Can Yayınları.

Hornblower S. (2008). Greek Identity in the Archaic and Classical Periods. K. Zacharia, (Ed.). *Hellenismus. Culture, Identity and Ethnicity from Antiquity to Modernity* (p. 37-58). Burlington,VT: Ashgate Publishing Company.

İplikçioğlu, B. (1997). *Eski Batı tarihi I: giriş, kaynaklar, bibliyografya*, Ankara: TTK.

Kito, H. D. F. (2017). *Yunanlar.* (A. Yurdaçalış, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.

Ksenephon (1985). *Anabasis: onbinlerin dönüşü*. (T. Gökçöl, Çev.). İstanbul: Sosyal Yayınları.

Lissarrague, F. (1987). *The Aesthetics of the Greek banquet: images of wine and ritual*. (Translated by A. Szegedy-Maszak). Princeton: Princeton University Press.

López-Ruiz, C. (2002). *Tanrılar doğduklarında*. (H. Koyukan, Çev.). Ankara: İthaki Yayınları.

Long, T. (1986). *Barbarians in Greek comedy*, Carbondale: Southern Illinois University Press.

Lucian (2009). *Trips to the Moon* (T. Franklin, Çev.). The Floating Press.

Mayor, A., Colarusso, J, Saunders, D. (2014). Making sense of nonsense inscriptions associated with Amazons and Scythians on Athenian vases. *Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens* Vol. 83, no. 3, 447-493.

Mitchell, L. G. (2007). *Panhellenism and the barbarian in archaic and classical Greece.* Swansea: The Classical Press of Wales.

Petratos, A. (2014). *Contacts and trade between the Black Sea and the Mediterranean*, (International Hellenic University, School of Humanities MA in Black Sea Cultural Studies). ss.5-34.

Platon (1988). *Yasalar.* (C. Şentuna, S.Babür, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Plockmeyer K. L. (1999). *Inventing the Comedian Aristophanic Self-Definition through Barbarians (*A Thesis Presented to the Graduate School of the Universityof Florida in Partial Fulfilment of the Requirement for the Degree of Master of Arts). University of Florida.

Plutarch (1916). *Plutarch's lives: Theseus and Romulus; Lycurgus and Numa; Solon and Publicola*, (with an English translation by Bernadotte Perin,). Cambridge: Harvard University Press, William Heinemann Ltd.

Plutarch. (1916). *Plutarch's lives: Perciles.* (with an English Translation by. Bernadotte Perin). Cambridge: Harvard University Press, William Heinemann Ltd.

Porucznik, J. (2013). The Image of a 'drunken Scythian' In Greek tradition. *European Scientific Journal, ESJ*, 9(19), 710-714.

Sophokles (2009). *The Fragments of Sophocles, Vol. II*. R. C. Jebb, W. G. Headlam & A. C. Pearson. (Ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

Southgate, B. (2012). *Tarih: ne ve neden: antik modern ve postmodern yaklaşımlar.* (Ç. Dizdar, vd., Çev.). Ankara: Phoenix Yayınevi.

Sparks, B. A. (1997). Some Greek images of others. B. L. Molyneaux (Ed.). *The Cultural Life of Images: Visual Representation in Archeology* (pp. 130-159). London and New York: Routledge Press.

Strabon (1923). *Geographica*. (translated by H. L. Jones). Loeb Classical Library 50, Cambridge, MA: Harvard University Press.

Thukydides (2017). *Peloponnesos savaşı*. (F. Akderin, Çev.). İstanbul: Belge Yayınları.

Tsetskhlazdze, G. (2011). Black Sea Trade: Some Further General Observations. *Anadolu Araştırmaları, 19, 2011, s. 197-212*.

Tsetskhlazdze, G. (1998). Greek colonization of the Black Sea area: stages, models and native population. G. Tsetskhlazdze (Ed.). The Greek Colonization of the Black Sea: Historical Interpretation of Archeology. Stutgart: Steiner Publishment.

Vakouftsi, E. (2013). *The perception of the Scythians in Greek historiography (5th-3rd cent. BC). images of the other (*A Dissertation thesis submitted with a view to obtaining the degree of Master of Arts (MA) in Black Sea Cultural Studies). International Hellenic University, Thessaloniki, Greece.

Ward, A. (2006). Self-reflection, Egyptian beliefs, Scythians and "Greek Ideas": reconsidering Greeks and Barbarians in Herodotus. *The European Legacy*, 11:1, 1-19.